

ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἂν δ' αἱ ἐφορευτικαὶ ἐπιτροπαὶ οὐδαμοῦ ὑπῆρχον, δὲν ἠδυνάμεθα ὅμως ἡμεῖς νὰ προβῶμεν εἰς μεταθέσεις καὶ παύσεις ἄνευ τῆς προτάσεως τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν. Ὁ μακαρίτης Πετρίδης εἶχέ τινα ἀπειρίαν πολιτικὴν καὶ μοὶ ἐφάνη διστάζων μήπως τυχὸν ἢ ὄργῃ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνίστων τὰς τοιαύτας μετακινήσεις, στραφῆ κατ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ δεχθῆ ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγὼ ὡς Ὑπουργὸς προσεκάλουν τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ μὴ ὑποβάλλῃ οὐδεμίαν πρότασιν μετακινήσεως δημοδιδασκάλου, ἂν δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Οὕτω δὲ οὐδεμία ἐγένετο μετακίνησις. Ἀλλὰ κατὰ τὴν 2 Σεπτεμβρίου ὑπῆρξε συγκίνησις, πάντες δ' οἱ πολιτικοὶ φίλοι τοῦ Κουμουνδοῦρου, πληροφορηθέντες ὅτι οὐδεμία συνετελέσθη ἐκ τῶν συστάσεων αὐτῶν, παρέστησαν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅτι ἐγὼ ἀντεπολιτεύθην αὐτόν, μηδεμίαν ἐκτελέσας τῶν συστάσεων αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος, ἀνὴρ εὐφυῆς, ἐφρόντισε νὰ πληροφορηθῆ, ἂν ἐγένοντο μετακινήσεις ἐν Γόρτυνι, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, ἐξ ὧν εἶχον φίλους, ἰδίως δ' ἐν Γόρτυνι, ἐν ἧ τὰ πράγματα ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας πολιτευομένου τινὸς τότε ἐκ Γόρτυνος, γαμβροῦ ἰσχυροτάτου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ μακαρίτου Βούλγαρη, ὁ ὅποιος ἐπηρέαζεν ἕνεκα τούτου πάντα τὰ Ὑπουργεῖα. Πληροφορηθεὶς δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἐγένοντο μετακινήσεις, ἐπέβαλε σιγὴν εἰς πάντας. Οὕτω δὲ διήλθομεν ἄνευ μετακινήσεων τὸν χρόνον ἐκεῖνον».

Τὴν τοιαύτην οἰκτρὰν θέσιν τῶν διδασκάλων ἠθέλησε νὰ βελτιώσῃ πῶς ὁ νόμος ΥΗ' τοῦ 1871. Κατ' αὐτὸν ἀπηγορεύοντο αἱ μεταθέσεις διαρκοῦντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἐπιτρεπόμεναι μόνον κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς. Ἐξαιρετικῶς ἐπετρέποντο μεταθέσεις καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων 1) λόγῳ νόσου, 2) ἀμοιβαῖαι, καὶ 3) ἂν ἡ περαιτέρω διαμονὴ τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ σχολείῳ ἦτο «ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς εὐλόγους ἀξιώσεις τῆς κοινότητος καὶ δύναται νὰ ἔχη δυσαρέστους συνεπειάς». Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἔπρεπε προηγουμένως νὰ κληθῆ εἰς ἀπολογίαὶν ὁ διδάσκαλος. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἀπεσοβήθη μὲν τὸ κα-

κόν τῶν ἀθρόων μεταθέσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων, δὲν ἀπηλλάγησαν ὅμως καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν ὀνύχων τῆς πολιτικῆς, διότι κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς ἐνηργοῦντο ὅλοι συγκεντρωμένοι αἱ μεταβολαί. Ἡ ἐργασία δὲ τῶν Ὑπουργῶν τῆς ἐνεργείας τῶν μεταβολῶν ἐτελεῖτο μὲ κ᾿ποιοὺς μυστηριώδη τόνον, ἐνέχοντα πολλὴν κωμικότητα. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τῶν μεταθέσεων ὁ Ὑπουργὸς μὲ τοὺς ἀρμοδίους ὑπαλλήλους, ἐφωδιασμένους μὲ τὰς ὑποβληθείσας σημειώσεις τῶν βουλευτῶν, ἀπεσύρετο εἰς μεμονωμένον τι μέρος, συνήθως εἰς τὴν Μοῦνην τῆς Πεντέλης ἢ τοῦ Πετράκη καὶ ἐκεῖ δι' ἡμέρας καὶ νυκτὸς—πολλάκις ἠγρύπνου καθ' ὅλην τὴν νύκτα—κατεγίνοντο νὰ συμβιβάσουν τὰς ἀντιθέτους ἀξιώσεις τῶν διαφόρων φίλων. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην οἱ διδάσκαλοι, ἢ ὑπηρεσία των, αἱ ὑποχρεώσεις των, δὲν ἐλαμβάνοντο καθόλου ὑπ' ὄψιν· ἦσαν ἄψυχα καὶ ἄχρηστα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα μετετοπίζοντο δίκην ταχυδρομικῶν σάκκων, ὅπως ἔλεγεν ὁ Δεληγιάννης. Τέλος ἀνέτελλεν ἡ 31 Αὐγούστου. Τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε τὴν ἡμέραν αὐτὴν νὰ δημοσιευθοῦν αἱ μεταβολαί, ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ ἐνωρίς ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐλθόντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἐπιτύχουν μέσῳ ἀνεκδιηγῆτων παρακλήσεων καὶ ἐξευτελισμῶν τὴν διατήρησίν των εἰς τὴν θέσιν ἢ τὴν εὐνοϊκὴν των μετάθεσιν. Ἡ ἀγωνία καὶ ὁ κόπος ἦσαν ἐζωγραφισμένα εἰς τὰ πρόσωπά των. Τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὸ πολύτιμον φύλλον ἐκολλᾶτο ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ τυπογραφείου. Τότε ὄλος ἐκεῖνος ὁ κατερρακωμένος συρφετὸς συνωθεῖτο καὶ διηγκωνίζετο καὶ ἐπάλαιε διὰ νὰ πληροφορηθῆ τὴν τύχην του. Ἄλλοι ἀνεχώρουν θριαμβευταί καὶ ἄλλοι μὲ λυγμούς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς ἐγκατέλειπον τὸν κατηραμένον ἐκεῖνον τόπον, ὅπου ἔθαπτον τὰς ἐλπίδας των καὶ οὐχὶ σπανίως καὶ τὸν ἄρτον τῆς οἰκογενείας των.

Δέον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ διὰ τοῦ νόμου Υἠ' θεσπισθεῖσα ἀπαγόρευσις τῆς μεταθέσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους δὲν ἐπέτυχεν εἰμὴ σχετικῶς. Ἡ ἑλληνικὴ πονηρία εὔρε τὸν ἐξῆς τρόπον διὰ νὰ τὴν καταστρατηγήσῃ· ὁ θέλων νὰ μετατεθῆ ἔκ τινος θέσεως εἰς ἄλλην, ἐπειδὴ ἀπηγορεύοντο αἱ μεταθέσεις, παρητεῖτο ἐξ

αὐτῆς καὶ συγχρόνως διωρίζετο εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἤθελε. Καὶ οὕτως ἡ ἀπαγόρευσις ἴσχυε μόνον δι' ὅσους δὲν εἶχον τὰ μέσα.

Ὁ διωγμὸς οὗτος τῶν δημοδιδασκάλων καὶ γενικῶς τὸ κατάντημα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐνωθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων των, οὕτω δὲ συνέστησαν τὸ 1873 πρῶτοι ἐκ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι σύλλογον, τὸν διδασκαλικὸν σύλλογον, ὅστις ἐξέδιδε καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πλάτων». Ἀφ' ἑτέρου ἡ κοινὴ γνώμη ἤρχισε ν' ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς ἀσκουμένης εἰς βάρος τῶν δημοδιδασκάλων συναλλαγῆς, ὑπὸ τὴν πίεσιν δ' αὐτῆς ἐξεδόθη τὸ 1887 ὁ νόμος ΑΦΝΗ', ὅστις ἐξησφάλισε μονιμότητά τινα ὑπὲρ αὐτῶν. Κατὰ τοῦτον οἱ δημοδιδάσκαλοι ἠδύναντο νὰ τιμωρηθῶσι πειθαρχικῶς διὰ πᾶσαν παράβασιν καὶ ὑπέρβασιν τοῦ καθήκοντός των, προσέτι δὲ διὰ παράλειψιν, ραθυμίαν ἢ κουφότητα περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των ἢ διαγωγὴν ἀναξίαν δημοσίου λειτουργοῦ ἢ αὐτόβουλον ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως. Πειθαρχικαὶ ποιναὶ ὠρίζοντο α) ἐπίπληξις, β) πρόστιμον μέχρις 20 δρχ. γ) πρόστιμον μέχρι τοῦ 1/2 τοῦ μηνιαίου μισθοῦ καὶ δ) προσωρινὴ παῦσις ἀπὸ 3 ἡμερῶν μέχρι 3 μηνῶν, ἐπεβάλλοντο δ' αὗται, μετὰ προηγουμένην ἀπολογίαν τοῦ τιμωρουμένου, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κατόπιν προτάσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ τῶν ἐκτάκτων ἐπιθεωρητῶν. Ὁ νόμος ΑΦΝΗ' προβλέπει καὶ πρότασιν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι μαζὶ μετὸν νόμον τοῦτον εἶχε συνταχθῆ καὶ νομοσχέδιον περὶ συστάσεως τοιούτου συμβουλίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ὑπεβλήθη καὶ εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ψήφισιν. Ὁμοιον νομοσχέδιον εἶχε συνταχθῆ καὶ τὸ 1878 ὑπὸ τοῦ Θ. Δεληγιάννη, ὅπερ ὅμως ἐπίσης δὲν εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὴν Βουλὴν. Ὅριστικὴ παῦσις τῶν δημοδιδασκάλων ἐπήρχετο εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις: α) ἂν ἐστερήθησαν τῶν ἀστικῶν των δικαιωμάτων, β) ἂν ἐτιμωρήθησαν τρεῖς πειθαρχικῶς, γ) ἂν ἐγκατέλιπον αὐτοβούλως τὴν θέσιν των ὑπὲρ τὸν μῆνα, δ) ἂν λόγῳ νόσου κατέστησαν ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, ε) ἂν κατεδείχθησαν ἀνίκανοι ἢ ἀμελεῖς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των ἢ ἀπέδειξαν ὅπωςδῆποτε ἀναξιοπρεπετῆ καὶ ἀσυμβίβαστον

πρὸς τὴν θέσιν των διαγωγῆν, κατόπιν βεβαιώσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἢ ἐκτάκτου ἐπιθεωρητοῦ, στ) ἂν διεγράφη ἐκ τοῦ δημοτικοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ πρὸς πληρωμὴν τοῦ δημοδιδασκάλου πίστωσης. Θεωρητικῶς μὲ τὸν νόμον τοῦτον οἱ δημοδιδάσκαλοι, θὰ ἠδύνατο νὰ νομισθῇ, ὅτι ἐξησφαλίσθησαν ἀπὸ τῆς κομματικῆς ἐπιδράσεως. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἐξηκολούθησαν καὶ πάλιν νὰ ὑφίστανται τὰς συνεπείας τῶν συναλλαγῶν. Ὅπως τοῦλάχιστον ἐβεβαίωσεν ὁ τότε Ὑπουργὸς Εὐταξίας κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν νομοσχεδίων τοῦ 1899, ἂν συνέτρεχε πολιτικὸς λόγος νὰ ἀπολυθῇ δημοδιδάσκαλός τις, ἀπεστέλλετο ἐπὶ τούτῳ ἐκτακτὸς ἐπιθεωρητὴς πρὸς ἐπιθεώρησιν αὐτοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συντάξῃ δυσμενῆ περὶ αὐτοῦ ἐκθεσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας καὶ ἀπελύετο. Ἄλλως τε ὑπῆρχε καὶ ἡ θύρα τῆς διαγραφῆς ἐκ τοῦ δημοτικοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς σχετικῆς πιστώσεως, κατόπιν τῆς ὁποίας ἀπελύετο ὁ δημοδιδάσκαλος, ὡσάκις δὲν ἦτο ἐπιθυμητός.

Ὁ ἴδιος νόμος προέβλεψε καὶ περὶ τῆς μεταθέσεως τῶν δημοδιδασκάλων, τὴν ὁποίαν ἐπέτρεψε α) ἂν ὑπέβαλον οἱ ἴδιοι αἴτησιν, β) ἂν δι' ἐκτάκτους λόγους, βεβαιουμένους δι' ἐκθέσεως τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἠθελε κριθῆ ἀναγκαία ἢ μετάθεσις, γ) ἂν ἠθελε ζητήσῃ τὴν θέσιν των ὑπότροφος τοῦ δήμου. Ὁ νόμος οὗτος ἠθέλεν ἀσφαλῶς νὰ προστατεύσῃ τοὺς δημοδιδασκάλους ἀπὸ τῶν μεταθέσεων ὅποτεδῆποτε καὶ οὕτως ἐφηρμόσθη μέχρι τοῦ 1891. Ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐστείρειεν ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς πολιτικῆς συναλλαγῆς. Δι' ὃ προεκλήθη τότε γνωμοδότησις τοῦ νομικοῦ συμβουλίου, κατ' ἐπιταγὴν βεβαίως ἐκδοθεῖσαν, καθ' ἣν ἐκ παραλλήλου μὲ τὸν νόμον ΑΦΝΗ', ὅστις ἀπηγόρευε τὰς μεταθέσεις, ἴσχυε καὶ ὁ προηγούμενος ΥΗ', ὅστις ἐπέτρεπεν αὐτὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερινῶν διακοπῶν. Ἦρχισε λοιπὸν καὶ πάλιν ὁ χορὸς—ὅπως τὸν ὠνόμαζον τότε—τῶν δημοδιδασκάλων. Ὡς προέκυψε κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν τῶν νομοσχεδίων τοῦ 1899, κατὰ τὸ 1893, ἐνηργήθησαν 3182 μετακινήσεις δημοδιδασκάλων. Κατὰ δὲ τὸ 1894 ἐνηργήθησαν 1092 μεταθέσεις δημοδιδασκάλων καὶ γραμματιστῶν καὶ 1421 ἀπολύσεις. Εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο νὰ δείξῃ εἰς

ποῖον σημεῖον ἀδιαφορίας εἶχε φθάσει τὸ Κράτος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Τοῦ 1889 τὰ νομοσχέδια ὠρίζον τριῶν μόνον εἰδῶν πειθαρχικὰς ποινάς: 1) πρόστιμον 40—80 δρχ., 2) προσωρινὴν παῦσιν μέχρι 3 μηνῶν καὶ 3) ὀριστικὴν παῦσιν, ἐπεβάλλοντο δὲ πᾶσαι μετ' ἀπόφασιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, οὔτινος προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις διὰ τῶν ἰδίων νομοσχεδίων. Τὰς μεταθέσεις τὰ νομοσχέδια ταῦτα ἐξήρτων ἐξ ἀποφάσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, μεταξύ τῶν καθηκόντων τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ τὸ νὰ «κατατοπίζη τοὺς διδασκάλους εἰς τὰς ἀναλόγους τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν προβιβαστικῶν καὶ προαγωγικῶν αὐτῶν ἐξετάσεων νενομισμένας θέσεις». Καὶ ὁ μεταγενέστερος νόμος ΒΠΕ' τοῦ 1892 τὸ αὐτὸ μέτρον ἐτήρησε. Κατὰ τὸ 16ον ἄρθρον αὐτοῦ «τὸ Ὑπουργεῖον κατατοπίζει τοὺς ἐκασταχοῦ προσήκοντας καὶ ἐπαρκεῖς δημοδιδασκάλους κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους, παῦσον, διορίζει καὶ μεταθέτον αὐτοὺς κατὰ τὰς ποικίλας τῆς ὑπηρεσίας ἀνάγκας μετὰ τὴν ὁμόφωνον γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐκπαιδεύσεως». Εἶδομεν ὅμως ἀνωτέρω τίνος εἴδους προστασίαν παρέσχεν ὁ νόμος οὗτος εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους, ἀφοῦ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς ἓν μόνον ἔτος ἐνηργήθησαν 1092 μεταθέσεις καὶ 1421 ἀπολύσεις.

Εἶναι καταφανὴς ἡ πάλη, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1880 ἤρχισεν ἐν Ἑλλάδι, μεταξύ τῆς νομοθεσίας, προσπαθούσης νὰ κατοχυρώσῃ τοὺς δημοδιδασκάλους κατὰ τῆς συναλλαγῆς καὶ ν' ἀποθέσῃ αὐτοὺς ἀπερισπάστους εἰς τὸ ἔργον των καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐκτροχιασμοῦ, ἐκμεταλλευομένου τὴν διδασκαλικὴν ἀναστάτωση διὰ κομματικὰ ὀφέλη.

Ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς νομοθεσίας ὠλοκλήρωθη εἰς τὸν νόμον ΒΤΜΘ' τοῦ 1895, διὰ τοῦ ὁποίου ἐθεσπίσθη ἡ ἀποκέντρωσις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Δι' αὐτοῦ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ὠρίσθησαν: α) ἐπίπληξις, β) πρόστιμον 2—15 δραχμ., γ) πρόστιμον 15 δρχ. μέχρι τοῦ 1/2 τοῦ μισθοῦ, δ) προσωρινὴ παῦσις 3 ἡμερῶν μέχρις ἑνὸς μηνὸς καὶ ε) ὀριστικὴ παῦσις. Αἱ ποιναὶ ἐπεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων, τῶν ἰδρυθέντων διὰ τοῦ νόμου τούτου. Τὰ αὐτὰ συμβούλια ἐνήργουν καὶ τὰς μεταθέσεις τῶν δημοδιδασκάλων.

Ὁ νόμος ΒΤΜΘ' παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας του ἀποτελεῖ φωτεινὸν σταθμὸν διὰ τὴν δημοτικὴν μας ἐκπαίδευσιν. Καθιέρωσε τὴν ἀποκεντρώσιν καὶ ἀπήλλαξε τοὺς δημοδιδασκάλους ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς συναλλαγῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς του προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δημοδιδασκάλων, λόγῳ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ τῆς κακῆς συνθέσεως τῶν συμβουλίων. Οὕτως ὁ Ὑπουργὸς Πετρίδης, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νόμου, εἰς μίαν ἐγκύκλιόν του ἐχαρακτήρισε τοὺς μὲν ἐπιθεωρητὰς ὡς αὐθαιρέτους, τὰ δὲ ἐποπτικὰ συμβούλια νευρόσπαστα αὐτῶν, ὁ δ' Ὑπουργὸς Μομφερράτος εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 4059 τῆς 27 Μαρτίου 1899 ἐγκύκλιόν του ἔγραφε περὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν, ὅτι «προσφέρονται πρὸς αὐτούς, οὕτως ὥστε δὲν πιστεύουσιν οἱ διδάσκαλοι, ὅτι τῆς τυραννίας ἀπήλλάγησαν, ἀλλ' ὅτι τυράννους μετήλλαξαν μόνον». Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ νόμου ΒΤΜΘ' ἦτο ἀναμφισβήτητος. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἀπέναντι 2985 μεταβολῶν ἐνεργηθεισῶν τὸ 1894, ἐνηργήθησαν τὸ 1898 μόνον 672, ἥτοι 292 μεταθέσεις καὶ 380 ἀπολύσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γραμματοδιδασκάλων.

Ὁ Εὐταξίας ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς ἀποκεντρώσεως, διὰ τοῦτο εἰς τὰ νομοσχέδιά του τοῦ 1899 κατήργει τὰ ἐποπτικὰ συμβούλια, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἱδρύει ἐν κεντρικὸν ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, εἰς ὃ ἐχορήγει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν μεταθέσεων.

Ἡ οὐσιώδης ἀτέλεια τοῦ νόμου ΒΤΜΘ' ἦτο, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων ἦσαν ἀνέκκλητοι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς πειθαρχικὰς ποινὰς καὶ τὰς μεταθέσεις τῶν δημοδιδασκάλων, οἱ ὅποιοι, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀδιαφορίας τῶν λοιπῶν μελῶν τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων, ἦσαν αἰχμάλωτοι τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἐπιθεωρητῶν.

Τὴν ἀτέλειαν ταύτην ἦλθε νὰ διορθώσῃ σχετικὸς νόμος διὰ τοῦ ὁποίου, ἐκτὸς τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων, ἱδρύθη καὶ κεντρικὸν ἐποπτικὸν συμβούλιον, ἐδρεῦον ἐν Ἀθήναις, τὸ ὅποιον ἐξεδίκαζε τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων μὲ δικαίωμα ἐπικυρώσεως ἢ ἀκυρώσεως αὐτῶν. Τὸ ἴδιον σύστημα ἠκολούθησε

καὶ ὁ νόμος 240 τοῦ 1914, ὅστις ἱδρύσεν ἀντὶ τοῦ κεντρικοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου, τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον μετὰ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἀρμοδιότητα.

Διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου ἐξησφαλίσθη τελείως ἡ μονιμότης τῶν δημοδιδασκάλων σχετικῶς μετὰ τὰς ἀπολύσεις καὶ τὰς μεταθέσεις. Μία θύρα μόνον μεταθέσεων ἢ μᾶλλον καταστρατηγήσεως τῶν μεταθέσεων ἔμενεν ἀνοικτὴ ἢ μεταθέσεις δι' ὑπηρεσιακοὺς λόγους, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ἐκρύπτοντο πᾶσαι αἱ κομματικαὶ μεταθέσεις. Ἀλλὰ γενικῶς μετὰ τὰ μέτρα ταῦτα οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐπεδόθησαν εἰς ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἔργα των.

Ἐπέπρωτο ὅμως νὰ μὴ χαροῦν ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὴν ἡσυχίαν τῶν αὐτῶν. Ἐπῆλθε τὸ κίνημα τοῦ 1917, ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1920, ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1922 καὶ ἡ δικτατορία τοῦ 1926, εἰς τὰ μίση τῶν ὁποίων ὁ διδασκαλικὸς κόσμος προσέφερε τὴν μεγαλύτεραν τροφήν. Ἀθρόαι αἱ μεταθέσεις καὶ αἱ ἀπολύσεις ἐπλήρουν τὰς στήλας ὀλοκλήρων φύλλων τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Κατὰ τὰς περιόδους αὐτὰς ἀνεστέλλετο ἡ λειτουργία τῶν συμβουλίων, αἱ δὲ μεταβολαὶ ἐνηργοῦντο παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον διὰ τὰς ἐνεργείας του δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπηρεσιακὴν ἰκανότητα τοῦ προσωπικοῦ, ἀλλὰ τὰς συστάσεις τῶν παντοειδῶν φίλων. Τὰς ἀμφιβόλους αὐτὰς ἐποχὰς δὲν ἰκανοποιοῦν τὰ πάθη των μόνον οἱ πολιτευόμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ κλητῆρες ἀκόμη τοῦ Ὑπουργείου. Εἰς οἷοσδήποτε ὑπόπτου ἠθικῆς ἄνθρωπος ἤρκει νὰ καταγγείλη τι καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος ἀνεξετάστως ἐστέλλετο εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ κλαύσῃ τὴν δυστυχίαν του.

Ἡ Οἰκουμένη Κυβέρνησις τοῦ 1926 ἐπανέφερε τὴν ὁμαλότητα εἰς τὸν τόπον καὶ ἔκτοτε καὶ οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐπανέκτησαν τὴν ἡρεμίαν των. Μάλιστα ἡ κατόπιν νομοθεσία ἐπροστάτευσε αὐτοὺς ἀκόμη περισσότερον. Οὕτως ὁ νόμος 4653 τοῦ 1929' ἀπηγόρευσε καὶ τὰς δι' ὑπηρεσιακοὺς λόγους μεταθέσεις, ἐπέτρεψε δὲ νὰ μετατίθενται οἱ διδάσκαλοι μόνον λόγῳ ποινῆς ἢ ἂν εἶναι ὑπεράριθμοι.

Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ διετηρήθησαν ὅπως ὥρισεν ὁ νόμος ΒΤΜΘ' μετὰ ἑλαφράς τινὰς τροποποιήσεις, ἀναγομένας εἰς τὰς πειθαρχικὰς

περιπτώσεις και τὸ εἶδος τῶν ποινῶν. Κατὰ τὸν ἰσχύοντα νῦν νόμον πειθαρχικαὶ ποιναὶ τῶν λειτουργῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσέως εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Παρατήρησις, 2) Ἐπίπληξις, 3) Πρόστιμον μέχρι τοῦ ἡμίσεως τοῦ μισθοῦ, 4) Προσωρινὴ ἀπόλυσις μέχρι 3 μηνῶν, 5) Ὀριστικὴ ἀπόλυσις¹.

Οὐσιώδη μεταβολὴν ὡς πρὸς τὰς πειθαρχικὰς ποινὰς ἐπέφερε τὸ Ν. Δ. τὸ ἐκδοθὲν κατὰ Ἰούνιον 1923. Κατ' αὐτό, ἀνεξαρτήτως τῶν ὑπὸ τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων ἐπιβαλλομένων ποινῶν, εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ ὁ Ὑπουργὸς νὰ τιμωρῇ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργούς.

Τὸ Ν. Δ. τοῦτο κατηργήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρ. 1926 Ν. Δ., ἐπανῆλθεν ὁμως καὶ πάλιν εἰς ἰσχὺν διὰ τοῦ νόμου 5341, τοῦ 1932, ὃ ὁποῖος δικαιολογεῖ, ἐν τῇ αἰτιολογικῇ του ἐκθέσει, τὴν ἐπαναφορὰν αὐτοῦ².

Αἱ διδασκαλικαὶ ὀργανώσεις διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως διὰ τὴν χορήγησιν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπιβολῆς πειθαρχικῶν ποινῶν, μεταξὺ δὲ τῶν προβαλλομένων ἐπιχειρημάτων τὸ κυριώτερον ἦτο, ὅτι διὰ τῆς διατάξεως αὐτῆς ἤρετο ἐμμέσως ἡ μονιμότης, ἐφ' ὅσον κατὰ ὑφιστάμενον νόμον ὁ τρὶς ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τιμωρούμενος πειθαρχικῶς ἀπελύετο τῆς ὑπηρεσίας. Πράγματι αἱ διαμαρτυρίαι αὐτῶν θὰ ἦσαν εὐλογοὶ ἂν μὲ τὴν πίεσιν, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν αἱ ὀργανώσεις ἐπὶ τῶν συμβουλίων, δέν ἦτο προβληματικὴ ἢ ἀμερόληπτος κρίσις αὐτῶν.

Ἐπίσης διεμαρτυρήθησαν αἱ διδασκαλικαὶ ὀργανώσεις καὶ κατὰ τῆς ἄλλης διατάξεως τοῦ νόμου 5341, δ' ἧς ἐχορηγήθη εἰς τὸν Ὑπουργὸν τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ τὴν ἀναθεώρησιν ἐνώπιον τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ διαμαρτυρίαι τῶν εἶναι ὅλοι ἀβάσιμοι. Κατ' ἀρχὰς πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων ὑπέκειντο εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου. Ἀπὸ τοῦ 1926 ὁμως καὶ ἐντεῦθεν ὑπήχθησαν εἰς αὐτὸ μόνον ἐκεῖναι, καθ' ὧν

1. Τὴν ἀναγραφὴν τῶν ποινῶν δέν εἶχε συμπληρώσει εἰς τὸ χειρόγραφόν του ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου. (Σημ. τοῦ Φιλ. Ἐπιμ.).

2. Βλ. τὸν σχετικὸν νόμον 5341.

θὰ ὑπεβάλλετο ἔνστασις ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων διδασκάλων. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐδημιουργήθη ἀνισοσκελῆς κατάστασις. Ἐνῶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τῶν διδασκάλων ἐπροστατεύετο, ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου τῆς τάξεως ἔμενεν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἀτέλειαν τῆς κρίσεως, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς τὴν μεροληπτικὴν καταφανῶς κρίσιν τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων.

4. **Μισθός.**—Τὸ ἄρθρ. 23 τοῦ νόμου τοῦ 1834 δὲν ὠριζεν ἀκριβῶς τὸν μισθὸν τῶν δημοδιδασκάλων, ἀλλὰ τὸ ἐλάχιστον ὄριον αὐτοῦ, δυνάμενον νὰ ποικίλλῃ ἀναλόγως πρὸς τὰ εἰσοδήματα τῶν δήμων «καὶ ἀξίως τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἐμβριθείας τοῦ ἐπιτηδεύματος τῶν δημοδιδασκάλων». Ὡς ἐλάχιστον ὄριον ἐκανονίζετο διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους γ' τάξεως δρ. 50 κατὰ μῆνα, διὰ τοὺς β' τάξεως δρ. 80 καὶ διὰ τοὺς α' τάξεως δρ. 90 μὲν διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν, δρ. δὲ 100 διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν νομῶν. Πλὴν τοῦ μισθοῦ ἔπρεπε νὰ παρέχῃται εἰς ἕκαστον δημοδιδάσκαλον δωρεὰν κατοικία καὶ δύο τοῦλάχιστον στρέμματα κήπου ἢ καλλιεργησίμου γῆς πρὸς ἐπικαρπίαν του, προσέτι δὲ ὑπὸ τύπον διδάκτρων καὶ 10—50 λεπτὰ δι' ἕκαστον μαθητὴν. Τὰ δίδακτρα κατεβάλλοντο παρὰ τῶν γονέων τῶν μαθητῶν εἰς τὸν δημοτικὸν εἰσπράκτορα ἐπὶ τῇ βάσει καταστάσεως τοῦ δημοδιδασκάλου, θεωρουμένης παρὰ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ἐξαιρέσει τῶν ἀπόρων, οἵτινες ἀπηλλάσσοντο. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ ἐξεύρεσις καταλλήλου οἰκίας διὰ τὸν δημοδιδάσκαλον εἰς πάντα τὰ μέρη, συνήθως παρείχετο αὐτῶ ἀνάλογον ἐνοίκιον ὑπὸ τοῦ δήμου. Ἐννοεῖται ὅτι, ἀφοῦ οἱ δῆμοι ἐδυστρόπουν εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ μισθοῦ, πολὺ περισσοτέρας ἀντιρρήσεις εἶχον εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἐνοικίου. Τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας δι' ἐπανειλημμένων ἐγκυκλίων των, ἄλλοτε μὲν παρεκάλουν, ἄλλοτε δὲ ἠπέλουν αὐτοὺς διὰ ν' ἀναγράφουν εἰς τοὺς προϋπόλογισμούς των τ' ἀπαιτούμενα διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐνοικίων ποσά. Ἐνίοτε μάλιστα συνέβαινε καὶ τὸ ἐξῆς· δὲν ἐνοικίαζε τὴν οἰκίαν τοῦ δημοδιδασκάλου ὁ δῆμος, ἀλλ' ἀνέθετεν εἰς τὸν ἴδιον νὰ ἐνοικιάσῃ αὐτήν, τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ ἰδιοκτήτης ἐστρέφετο ἐναντίον τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἐφέρετο ὡς

ένοικιαστής. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολαβῆς ένοικίου έκ μέρους τῶν δημοδιδασκάλων διήρκεσε μέχρι τοῦ 1892, ὅτε κατηργήθη διὰ τοῦ ἄρθρ. 10 τοῦ νόμου ΒΠΕ΄.

Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ διὰ τὰ δίδακτρα· οἱ δήμοι δὲν κατέβαλλον αὐτά. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ δημοδιδάσκαλοι τὰ εἰσέπραττον ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν μαθητῶν. Τοῦτο ὅμως ἐγέννα προστριβὰς καὶ ἀντεγκλήσεις εἰς βάρος αὐτῶν, δι' ὃ ἠναγκάσθη τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ν' ἀπαγορεύσῃ αὐστηρῶς τὴν τοιαύτην ἀπ' εὐθείας εἴσπραξιν, ἣτις καὶ τὸ κῦρος τοῦ διδασκάλου κατέρριπτε καὶ τὴν δυσφορίαν τῆς κοινωνίας προεκάλει. Ἀλλὰ τὰ δίδακτρα εἶχον καὶ ἄλλην κακὴν συνέπειαν. Ὅπου ὑπηρέτουν περισσότεροι τοῦ ἐνὸς διδασκαλοὶ, κατὰ τὴν διανομὴν αὐτῶν ἐλάμβανον χώραν ἔριδες, διότι—ὅπως λέγει μία ἐγκύκλιος τῆς 19 Ἰανουαρίου 1853—οἱ διευθυνταὶ τῶν σχολείων «ἐνοσφίζοντο ἀδίκως ἅπαντα τὰ δίδακτρα ἢ μέρος τι εὐκαταφρόνητον ἐχορήγουν εἰς τοὺς λοιποὺς βοηθούς των», οἵτινες εὐλόγως παρεπονοῦντο καὶ διεξεδίκουν τὸ μερίδιόν των.

Καίτοι τὰ δίδακτρα εἶχον τὸν τύπον τῆς δημοτικῆς φορολογίας, ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν δὲν ἦσαν εἰμὴ εἰσφορὰ τῶν πολιτῶν διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι παρείχετο δωρεὰν ἢ ἐκπαίδευσιν, ἐφ' ὅσον ἴσχυον τὰ δίδακτρα, ἢ καταβολὴ τῶν ὁποίων διήρκεσε μέχρι τοῦ 1885, ὅτε κατηργήθησαν διὰ τοῦ νόμου ΑΣΞΓ΄, αὐξηθέντος εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων κατὰ 10 δρχ. μετὰ τὴν συμπλήρωσιν πενταετοῦς ὑπηρεσίας.

Ὁ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1834 ὀρισθεὶς μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων ἐτροποποιήθη διὰ μὲν τοῦ νόμου ΦΛΞ΄ τοῦ 1859 ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πρωτοβαθμίους, εἰς οὓς ἐχορηγήθη αὐξήσεις ἀνὰ πενταετίαν τοῦ ἐξ 100 δρ. μισθοῦ των κατὰ 10 δρ. μέχρι συμπληρώσεως ὀλικοῦ μηνιαίου μισθοῦ ἐκ δρ. 140, διὰ δὲ τοῦ Δ. τῆς 24 Ἰανουαρίου 1856 ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τριτοβαθμίους, τῶν ὁποίων ὁ μισθὸς ὠρίσθη εἰς δρ. 60, ἥτοι ηὔξήθη κατὰ 10 δρ. Εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς πρωτεύουσας νομῶν πρωτοβαθμίους ἐχορηγήθη διὰ τοῦ νόμου ΦΛΞ΄ καὶ πρόσθετον μηνιαῖον ἐπιμίσθιον ἐκ δρ. 10. Ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου δὲ 1885 ὠρίσθη διὰ τοῦ νόμου ΑΡΠΔ΄ ὁ μισθὸς τῶν πρωτο-

βαθμίων εἰς δρ. 140, τῶν δευτεροβαθμίων εἰς 100 καὶ τῶν τριτοβαθμίων εἰς 60, αὐξανόμενος συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΑΣΞΓ τοῦ ἴδιου ἔτους ἀνὰ πενταετίαν κατὰ 10 δρ. ὑπὸ τὸν περιορισμὸν νὰ μὴ δύναται τὸ σύνολον τῆς αὐξήσεως νὰ ὑπερβῆ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀρχικοῦ μισθοῦ. Τῶν ὑποδιδασκάλων ὁ μισθὸς ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΑΡΠΕ' τοῦ 1884 εἰς δρ. 60 κατὰ μῆνα.

Διὰ τῶν νομοσχεδίων τοῦ 1889 ἐκανονίζετο ὁ μισθὸς τῶν μὲν δημοδιδασκάλων εἰς δρ. 150, 130 καὶ 110, τῶν δὲ γραμματιστῶν εἰς 70, 60 καὶ 55.

Τὸ 1892 ηὔξήθη καὶ πάλιν ὁ μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων διὰ τοῦ ΒΠΕ' ὠρισθεὶς εἰς 150, 120 καὶ 100 δρ. κατὰ μῆνα. Ὁ ἴδιος νόμος καθιέρωσε τὸ πρῶτον τὴν διάκρισιν ὡς πρὸς τὸν μισθὸν μεταξὺ διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, τῶν ὁποίων ὠρίσθη ὡς ἑξῆς ὁ μισθὸς τῶν πρωτοβαθμίων εἰς 120, τῶν δευτεροβαθμίων εἰς 110 καὶ τῶν τριτοβαθμίων εἰς 100. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διὰ τοῦ νόμου ΒΟΘ' ηὔξήθη ὁ μισθὸς τῶν γραμματιστῶν εἰς 75, 65 καὶ 55 κατὰ μῆνα. Ὁ νόμος ΒΤΜΘ' τοῦ 1895 διετήρησε τὴν ὑπὸ τοῦ ΒΠΕ' μισθολογικὴν κλίμακα. Τοῦ 1899 τὰ νομοσχέδια ὠρίζον τῶν μὲν πρωτοβαθμίων διδασκάλων εἰς δρ. 150, τῶν δὲ δευτεροβαθμίων εἰς 130 καὶ τῶν γραμματιστῶν τῶν μὲν πρωτοβαθμίων εἰς 70, τῶν δὲ δευτεροβαθμίων εἰς 60. Τὰ δὲ νομοσχέδια τοῦ 1913 διέκρινον τοὺς διδασκάλους εἰς 6 τάξεις καὶ ὠρίζον μισθὸν εἰς τοὺς τῆς α' τάξεως δρ. 220, τῆς β' 200, τῆς γ' 180, τῆς δ' 160, τῆς ε' 140 καὶ τῆς στ' 120. Τῶν διδασκαλισσῶν, αἵτινες διεκρίνοντο ἐπίσης εἰς 6 τάξεις, ὠρίζετο ὁ μισθὸς εἰς δρ. 180, 170, 160, 140, 120, 100 καὶ τῶν γραμματοδιδασκάλων εἰς δρ. 90, 80 καὶ 70. Πλὴν τοῦ μισθοῦ ἐχορηγεῖτο εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς πόλεις, ἐχούσας πληθυσμὸν ἄνω τῶν 10000 κατοίκων, καὶ ἐπιμίσθιον ποικίλλον ἀπὸ 20—40 δρχ. κατὰ μῆνα.

Ὡς γνωστόν, τὰ νομοσχέδια τοῦ 1899 καὶ τοῦ 1913 δὲν ἐψηφίσθησαν, τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐξηκολούθησε νὰ ἰσχύη τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ΒΓΜΘ' ὠρισθὲν μισθολόγιον μέχρι τοῦ 1920, ὅποτε, λόγω τῆς λαβούσης χώραν πτώσεως τῆς ἀγοραστικῆς ἀξίας τῆς Ἑλληνικῆς νομισματικῆς μονάδος, παρέστη ἀνάγκη νὰ αὐξηθῆ διὰ τῶν νόμων 2145 τοῦ 1920, 2858 τοῦ 1922 καὶ τοῦ Ν. Δ. τῆς 9 Νοεμ-

βρίου 1922 εἰς τὸ διπλάσιον περίπου. Ἄλλ' ἤδη ἡ Ἑλληνικὴ δραχμὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 ἤρχισε νὰ πίπτῃ περισσότερον καὶ ὁ μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἔπρεπε ν' αὐξηθῆ. Αἱ ὀργανώσεις τῶν δημοδιδασκάλων παρεπονοῦντο ἀνέκαθεν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἠκολούθουν ἰδίαν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν καὶ ἠξίουσαν ἐπιμόνως, ὅπως ἀποκτήσουν καὶ αὐτοὶ τὴν γενικὴν ὑπαλληλικὴν διαβάθμισιν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας πρὸς τὰς ἐκάστοτε Κυβερνήσεις, αἵτινες λόγῳ τῆς δημιουργουμένης δαπάνης ἠρνοῦντο ν' ἀποδεχθοῦν τὴν ἀξίωσίν των, εὔρον τὴν εὐκαιρίαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς δικτατορίας τοῦ 1926 καὶ ἐπέτυχον τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1926 Ν.Δ., διὰ τοῦ ὁποίου ἐξωμοιώθησαν καὶ οἱ δημοδιδάσκαλοι ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς μετὰ τοὺς λοιποὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Δι' αὐτοῦ πρῶτον κατηργήθη ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων διδασκάλων καὶ δεύτερον κατηργήθη ἐπίσης ἡ διάκρισις μεταξὺ δημοδιδασκάλων καὶ γραμματιστῶν, ὀνομασθέντων πάντων δημοδιδασκάλων. Ὡς βᾶσις τῆς διαβαθμίσεως ἐλήφθησαν τὰ νομοσχέδια τοῦ 1913, κατανεμηθέντων τῶν δημοδιδασκάλων εἰς ἕξ κατηγορίας. Οἱ τῆς α' κατηγορίας κατετάχθησαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραφέως β' τάξεως, τῆς β' εἰς γραφεῖς α' τάξεως, τῆς γ' εἰς ἀκολουθούς, τῆς δ' εἰς γραμματεῖς β' τάξεως, τῆς ε' εἰς γραμματεῖς α' τάξεως καὶ τῆς στ' εἰς εἰσηγητάς. Εἰς τὴν α' καὶ β' κατηγορίαν κατετάχθησαν οἱ μὴ πτυχιούχοι, οἱ δ' ἔχοντες πτυχίον ἔλαβον ἀναλόγως τῆς ὑπηρεσίας των βαθμοὺς ἀπὸ τοῦ ἀκολουθούτου μέχρι τοῦ εἰσηγητοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἕκαστον βαθμὸν ὑπηρετούντων εἶναι ἀπεριόριστος, πλὴν τοῦ τελευταίου βαθμοῦ τοῦ εἰσηγητοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῆ τοὺς 600. Τοιοῦτοτρόπως ἐκανονίσθη ὡς ἀκολουθῶς ὁ μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων· τῆς α' κατηγορίας δρ. 230, τῆς β' 300, τῆς γ' 375, τῆς δ' 475, τῆς ε' 600 καὶ τῆς στ' 675, αὐξανόμενος μετὰ τὴν συμπλήρωσιν 10ετοῦς συνταξίμου ὑπηρεσίας κατὰ 5 % , μετὰ τὴν συμπλήρωσιν 15ετοῦς κατὰ 10 % , μετὰ τὴν συμπλήρωσιν 20ετοῦς κατὰ 15 % καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν 25ετοῦς ὑπηρεσίας κατὰ 25 % .

Ἄφ' ἑνὸς τὸ γλίσχρον τῆς μισθοδοτήσεως τῶν λειτουργῶν τῆς

δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ δυσχέρειαί, τὰς ὅποιας ἀπὴντων οὗτοι κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ μισθοῦ των ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς θελήσεως τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τοὺς ὁποίους ἐβόρυνον μέχρι τοῦ 1920 αἱ σχετικαὶ δαπάναι, ἀπετέλουν ἓνα τῶν οὐσιωδῶν λόγων τῆς κακῆς καταστάσεως τῆς δημοτικῆς μας ἐκπαιδεύσεως. Θαυμάσια χαρακτηρίζει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα τῆς κατὰ τὸ 1883 ὑποβληθείσης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκθέσεως τοῦ ἐκτάκτου ἐπιθεωρητοῦ Χαρ. Παπαμάρκου· «Ἐν εὐτυχίᾳ ἐκτάκτω—γράφει—48.10 δρχ. λαμβάνουσι κατὰ μῆνα οἱ τῶν κωμῶν διδάσκαλοι, 62.30 δὲ οἱ τῶν κωμοπόλεων· συνηθέστατα ὅμως λαμβάνουσιν οἱ μὲν μόλις 45, οἱ δὲ μόλις 30 δρχ. κατὰ μῆνα. Ἡ ἐργασία, ἣν ἐν τοῖς σχολείοις ἐργάζονται οἱ ταλαίπωροι οὗτοι δημοδιδάσκαλοι, θὰ ἦτο ἄδικον καὶ παράλογον ἐὰν ἀπῆται τις νὰ ἦτο πολλῶν βελτίων τῆς ὑπαρχούσης, ἥτις, γενικῶς εἰπεῖν, κακὴ οὖσα, εἶναι ἐν τούτοις ὅλως ἀνάλογος πρὸς τὴν θέσιν, ἣν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατέχουσι καὶ οἱ τῶν εὐτελεστάτων ὑπηρετῶν καὶ τῶν χυδαιοτάτων ἵπποκόμων καὶ μαγείρων γλισχρότερον μισθοδοτούμενοι ἀξιολύπητοι τῆς Ἑλλάδος δημοδιδάσκαλοι. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσῃ τις καὶ τὴν παντελεῖαν εἰς τὴν ἑαυτῶν τύχην ἐγκατάλειψιν αὐτῶν, τὴν παντοδαπὴν ἐξάρτησιν αὐτῶν ἐκ πολυμόρφων ἀρχῶν... τὰς παντοδαπὰς περιϋβρίσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς καὶ προπηλακισμοὺς καὶ ἀπειλάς πάντων καὶ πασῶν, λογικὴν μὲν καὶ σφόδρα φυσικὴν θὰ εὕρῃ τὴν ἀμετρον ἐλεεινότητα τοῦ κρηπιδώματος τούτου τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν εὐημερίας, τῶν δημοτικῶν σχολείων, θαυμασμοῦ δὲ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἐλπίδων χρηστῶν πάροχον τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ὑπάρχουσι καὶ τινες δημοδιδάσκαλοι, καὶ ἐν τοιούτοις κακοῖς ἀναστρεφόμενοι, ἄξιοι ἐπαίνων καὶ σεβασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ἐργασίᾳ αὐτῶν... Ὁ βουλευτής, ὁ δήμαρχος, ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ, οἱ ἐπόπται, ὁ ταμίας, ὁ τοκογλύφος, οἱ γονεῖς τῶν παιδῶν, οἱ παῖδες αὐτοὶ—λάξ πατοῦσι τὸν ἀνίσχυρον καὶ ἀπροστάτευτον δημοδιδάσκαλον, ἀπειλοῦντες αὐτὸν ἐκάστοτε, περιφρονοῦντες αὐτόν, ἀφανίζοντες αὐτόν... Τῇ ἀληθείᾳ ὅσον κακὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ καθόλου ἐν τοῖς σχολείοις ἐργασία τῶν δημοδιδασκάλων, πάντως εἶναι πολλῶν

άνωτέρα τῆς ἐργασίας ἀνθρώπων τόσον γλίσχρως, πρὸς καταφρόνησιν τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου καὶ πρὸς περιϋβρισιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, μισθοδοτουμένων ταλαιπώρων Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων. Ὅταν δὲ εἰς ταῦτα προστεθῶσι καὶ αἱ λοιπαὶ περὶ τὴν λήψιν τοῦ γλίσχροτάτου μισθορίου αὐτῶν ἐλεεινότητες, τῶν δυσφημοτάτων ἐξαιρουμένων, καὶ ταλαιπωρία, θὰ θαυμάσῃ τις τὴν ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκειμένην δύναμιν τῆς ὑπομονῆς. Νῦν κατὰ μῆνα ὀφείλει ὁ δημοδιδάσκαλος, ὅπου γῆς καὶ ἂν ὑπάρχη, νὰ μεταβαίνη εἰς τὸ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ νομοῦ ἢ τῆς ἐπαρχίας κεντρικὸν ταμεῖον, ὅπως λαμβάνη τὸν μισθὸν του, τὸν εὐτελέστατον. Ἡ τοῦ διδασκάλου αὕτη μετάβασις συνεπάγεται· α) τὴν ἀργίαν τοῦ σχολείου κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, β) τὴν ταλαιπωρίαν μὲν τοῦ πεζοποροῦντος διδασκάλου, ἂν εἶναι ἀκμαῖος, τὴν εἰς τὸ διπλοῦν δὲ ἀγώγιον δαπάνην, ἂν εἶναι πρεσβύτερος καὶ ἀδυνατώτερος, γ) τὴν πρὸς τὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ συντήρησιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενην δαπάνην κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖ διαμονῆς αὐτοῦ· πάντα ταῦτα, ἂν εἰς 10 δρ. τοῦλάχιστον λογισθῶσιν, ἀποτελοῦσι τὸ τεταρτημόριον τοῦ ὅλου μισθοῦ τοῦ ταλαιπώρου ὑπαλλήλου τούτου, ἀσκοπώτατα δαπανώμενα. Ἀλλὰ τὸ σκληρότατον πάντων, μετὰ μακρὰν πεζοπορίαν κατάκοπος ἔρχεται ὁ διδάσκαλος ἐκ τῆς κώμης αὐτοῦ, πορεύεται εἰς τὸ ταμεῖον καὶ οὐχὶ σπανίως ὁ ταμίας λέγει αὐτῷ· «τὸ ταμεῖον δὲν ἔχει σήμερον χρήματα, δὲν μᾶς ἔφεραν ἀπὸ τὸ τελωνεῖον, ἔλα μεθαύριον»· μεθαύριον πάλιν ὁ τάλας πορεύεται εἰς τὸ ταμεῖον· ὁ κλητὴρ συνηθέστατα λέγει αὐτῷ· «σήμερον εἶναι ταχυδρομεῖον καὶ δὲν πληρώνει ὁ ταμίας, ἔλα αὔριον...». Οἱ οὕτω ταλαιπωρούμενοι καὶ σκληρότατα ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ἐμπαιζόμενοι δημοδιδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ὡς πρὸς σωτήρα καταφεύγουσι τότε εἰς τὸν σεμνοπροσωποῦντα στρυφνὸν τοκογλύφον, ὅπως προεξοφλήσωσι τὰς ἀποδείξεις αὐτῶν· κατευχαριστημένοι δὲ καὶ βαθύτατα εὐγνωμονοῦντες προεξοφλοῦσι... πληρώνουσι τὰς 10 ἢ 15 δρ. εἰς τὸν ἀγωγιάτην καὶ τὸν ξενοδόχον καὶ ἔχοντες ἐν τῷ θυλακίῳ αὐτῶν ὁ μὲν τριτοβάθμιος 30, ὁ δὲ δευτεροβάθμιος 40 δρ. ἀπέρχονται μετὰ ταλαιπωρίαν τοῦλάχιστον τριῶν ἡμερῶν πρὸς τὰς ὡς τὰ νεόττια τῆς χελιδόνος ἀνεωγμένα τὰ

στόματα ὑπὸ τῆς πείνης ἐχούσας καὶ μετὰ πρόθου τὸν ταλαίπωρον πατέρα ἀναμενούσας ρακενδύτους οἰκογενείας αὐτῶν». Καὶ καταλήγει «Εὐγενέστατος καὶ ὑπὸ πολλῶν εὐλογητὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θ' ἀφαιρέσῃ τὸν ἀκάνθινον τοῦτον στέφανον ἐκ τῆς κεφαλῆς πολυαρίθμου τάξεως ἀνθρώπων, παρ' οἷς τὰ τιμαλφέστατα τοῦ ἔθνους ἡμῶν κεῖνται». Ὁφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι οὐδεμία ὑπερβολὴ ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐκθεσιν, μάλιστα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὑπολείπεται τῆς ἀθλιότητος τῆς κρατούσης τότε καταστάσεως. Ἀποφεύγει ν' ἀναφέρῃ τοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰς ἀνηθικούς ὑποχωρήσεις τῶν διδασκαλισσῶν, τὰς δωροδοκίας καὶ τὰς λοιπὰς ἀσχημοσύνας, αἵτινες ἐπλήρουν τότε τὴν ζωὴν τῶν διδασκάλων.

Δεδομένου ὅτι τὸ 1834 ὁ κατώτερος μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων ἦτο 80 δρ. κατὰ μῆνα καὶ ὁ ἀνώτερος 100, νῦν δὲ ὁ κατώτερος δρ. 1500 καὶ ὁ ἀνώτερος 3800 ἔπεται ὅτι τὸ μὲν κατώτερον ὄριον ἠύξθη κατὰ 175 % , τὸ δ' ἀνώτερον κατὰ 38% . Οἱ λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐλάμβανον κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1836 κατώτατον μὲν μισθὸν δρ. 120, ἀνώτατον δὲ 200 δρ. ἤδη λαμβάνουν κατώτατον δρ. 3800 καὶ ἀνώτατον δρ. 6500. ἠύξθη ἔπομένως τὸ μὲν κατώτατον ὄριον κατὰ 31,66% , τὸ δ' ἀνώτατον κατὰ 32,5% , ἤτοι εἰς μέσον ὄρον κατὰ 30,75% . Οἱ λοιποὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ἐλάμβανον κατώτατον μισθὸν δρ. 230 καὶ ἀνώτατον δρ. 1200. Τώρα λαμβάνουν κατώτατον δρ. 1500 καὶ ἀνώτατον δρ. 6500. Ὥστε παρατηρεῖται αὐξήσεις τοῦ κατωτάτου μὲν ὀρίου κατὰ 6,52% , τοῦ ἀνωτάτου δὲ κατὰ 5,41% , ἄρα εἰς μέσον ὄρον κατὰ 5,92% .

Ἄν συγκρίνομεν τοὺς μισθοὺς τούτους παρατηροῦμεν ὅτι οἱ μισθοὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἔναντι τῶν μισθῶν τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων ἠύξθησαν σημαντικῶς ἀνελθούσης τῆς αὐξήσεως εἰς μέσον ὄρον τῶν μὲν πρώτων κατὰ 30,75% , τῶν δὲ δευτέρων κατὰ 5,92% .

1. Ὁ μισθὸς ὁ ὀριζόμενος ὑπὸ τοῦ Διατάγματος τῆς 12 Ἰανουαρίου 1934 «περὶ ἀποδοχῶν τῶν πολιτικῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων Ε.Κ.Τ.Α. φύλλον 26».